

Soome saadik Eestis Soome Välisministeeriumile. Kiri

21. juuli 1940

Olen just tulnud tseremoonialt, kus maeti iseseisev *Viron tasavalta*, meile soomlastele nii armsalt kõlav „Eesti Vabariik”. Uus, „tõelist rahvatahet” esindav riigivolikogu otsustas äsja lõppenud esimesel istungil heaks kiita deklaratsiooni, millega Eesti Vabariik muudetakse Eesti Sotsialistlikuks Nõukogude Vabariigiks. Samas otsustati pöörduda Nõukogude Liidu Ülemnõukogu poole palvega, et uus riik liidetakse osariigina Nõukogude Liiduga. Astudes Riigikogu istungitesaali, märkasid kohe, et midagi erilist on teoksil. Saal oli peaaegu üleni kaetud punasega, rõdusid ääristasid suurte tähtedega kirjutatud lööklaused, nagu „Elagu Nõukogude Liidu rahvaste ja maailma töötava rahva juht, suur Stalin”, „Eesti astub koos Sotsialistlike Vabariikide Liiduga” ja eesistuja kõrgendi taga suur nõukogude vapp, ümbritsetud Lenini ja Stalini büstidega ja lisaks Marxi ja Engelsi portreed. Suured prožektorid peaaegu pimestasid silmi ja terved read nii eesti kui ka nõukogude fotograafe ootasid järjekorras. Otsustav hetk näis olevat lõõnud.

Seda hetke oligi küll juba oodatud, aga päevas, millal see lööb, ei oldud kindlad. Oli ju välisminister vestluses Saksa saadikuga viis päeva varem (16/7) kinnitanud, et Eesti sovetiseerimisest „ei ole käesoleval hetkel veel küsimus”. Ja peaaegu sama oli ta ütelnud veidi hiljem ka Jaapani esindajale. Kas ta rääkis teadlikult „moonutatud tõde” või olid Moskva juhtnõõrid siis veel saabumata, see on küsimus, millele „*i skrivande stund*”* ei ole võimalik vastata. Selle selgitamiseks oleks ka väga huvitav teada, millal Hitleri viimases kõnes (19/7) märgitud Saksa ja Nõukogude Liidu suhetes uus selgitamine oli lõpule viidud.

Seejärel, kui presiidium oli valitud, esitas eesistuja Veimer istungjärgu järgmise päevakorra:

- 1) küsimus Eesti riigivormist,
- 2) küsimus Eesti astumisest Nõukogude Liidu liikmeks,
- 3) küsimus maa kuulutamisest rahva omandiks ja
- 4) küsimus suurtööstuse ja pankade natsionaliseerimisest.

Mõlemaid esiteks nimetatud küsimusi käsitleti samaaegselt, teistega koos, seevastu mõlemad viimatinimetatud viidi üle järgmisele istungile. Esimesena nimetatud küsimuse selgitajana esines Lauristin, teise selgitajana sotsiaalminister Ruus. Mõlemale oli omane „miitingu stiil”, Eesti olude mustamine ja Nõukogude Liidu ja selle arengu ülistamine. Esiteksnimetatute sai võimaluse meelde tuletada soomlastest „lihunike” retke Eestisse ja teine kulutas palju aega kirjeldamaks, just nagu Eesti poliitika oleks algusest peale olnud määratud „inglise-prantsuse imperialistlik-kapitalistlikust vaimust”, mida nüüd oli tabanud läbikukkumine. Eestil oli nüüd vaja tehtud vead parandada ja liituda osariigina Nõukogude Liiduga, kes „kunagi ei ole jätnud ühtki liiduriiki välisvaenlase rünnaku ohvriks”. „Oleme küllalt vaevelnud imperialistlike riikide eeskojas, nüüd pääseme Nõukogude Liidu päikeselisse avarusse,” ütles kõneleja lõpuks. Neid sõnu kuuldes tõusis kogu Riigivolikogu püsti ja kui eesistuja kuulutas ettekande heakskiidetuks ja Riigivolikogu ühines ettekandjaga, kõlasid peaaegu lõputud elagu-hüüded ja aplausid. Asi oli põhimõtteliselt otsustatud ja „arutelu” pidi toimuma öösel või varahommikul. Teistest esinejatest on vist põhjust tähelepanu pöörata vaid välisminister Andreseni sõnavõtule, milles ta Hitleri viimasele kõnele tuginedes nentis, et „Saksamaa on Läänemeremaad oma huvisfäärist täielikult kaotanud”. Tööliste võit on nüüd nende endi kätes ja pole mingit põhjust karta selliseid sündmusi nagu Soomes, kus 1917. a. revolutsioon ebaõnnestus ja „mille tagajärjeks oli tööliste näljast nõrkemine Tammisaare koonduslaagris”. Tema meelest ei olnud põhjust raisata aega fraasidele, nüüd tuli tegutseda. „Ei ole mõtet rääkida sellest, kas nõukogude kord on võimalik, see on võimalik ja vajalik ja oleks kuritegu jätta see teoks tegemata.”

Nähes saadikute ridades ainult süngeid, fanaatilisi nägusid ja kuuldes nende hullumeelseid meeleavaldusi, mida iga kodanliku maailma kohta lennutatud lööklause põhjustas, mõistsin, et

minu ees ei ole enam mitte mingi rahva esinduskoda, vaid jõuk jakobiine, kes on valmis minema revolutsiooni teel nii kaugele, kui neile antud juhtnöörid seda vaid lubavad. Mitte mingisugusest järelemõtlemisest ja mitte mingisugusest arvamustevahetusest ei paistnud enam olevat küsimus. Tundus, et elati vaid revolutsioonilise tunde varal.

Kohates vaheajal peaminister Varest, mõistsin, et ta on üks neid poliitiliselt „süütuid lapsi”, kes elavad õhulossides ja kes ei tea, mida nad teevad. Ta hakkas rääkima „suurest silmapilgust”, mida Eesti rahvas elab. „Poliitiline areng on olnud kiirem, kui algul võis oodata, ja Eesti on nüüd valmis suurteks otsusteks.” Kõik päevakorral olevad küsimused suudetakse nüüd just nagu lahendada kiiresti ja „ennekuulmatu üksmeelega”.

Eesti iseseisvus on nüüd läinud ja Eesti rahvas on sattumas sellesse sisemisse kisklemisse, mida kommunistlik pööre vältimatult kaasa toob. Kõik see, mida 22-aastase iseseisvuse ajal eri aladel on jõutud saavutada – ja seda oli ju aukartustärataval määral – on nüüd hädaohus. Samasugune on teatavasti olukord Lätis ja Leedus, aga Eesti saatus on meile lähedasem ja nii ühes kui teises suhtes tähelepanuväärsem. Tundub, just nagu oleks kaotanud midagi oma, mis kaotsiläänuna on endisest armsamana meeles.

P. J. HynninenLooming, 1990, nr. 7, lk. 974–975.

*Kirjutamise hetkel.